

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

jaargang 61 / 25

29 maart 1986

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

De Eersteling en de oogst

UIT DE SCHRIFT

God gedenkt ons

KIJK OP DE KERK TE...

Leiden

KERKELIJK LEVEN

Christenen in de politiek

KUNST

De spoorwijzer

POPULAIR-WETENSCHAPPELIJKE SCHETSEN

Drie dagen en drie nachten

LITERATUUR

'Maar woorden zijn materie niet'

BOEKBESPREKING

Handboek 1986

PERSCHOUW

**De perikelen van 'Samen op Weg' /
De geldmakers / Genieten**

De Eersteling en de oogst

■ Feest van de oogst

Het evangelie van Christus' opstanding is altijd op veel verzet gestuit. Wat een tegenspraak kwam er tegen de boodschap dat Hij de dood overwon. Vanaf de eerste Paasdag is de leugen in stelling gebracht tegen de waarheid van Gods Woord. Dat is trouwens wel begrijpelijk, als je de macht van de dood in deze wereld ziet. Een mensenleven wordt immers zo nadrukkelijk bepaald door de horizon van het menselijk sterven. En wie niet gelooft, dat Gods belofte die horizon openbreekt ziet het leven begrensd door de dood. De kracht van de leugen is dan ook altijd geweest, dat ze de werkelijkheid aan haar kant scheen te hebben: Wanneer is het ooit vertoond, dat er sinds Pasen een mens uit de doden is opgestaan? Tot op vandaag hebben velen zich zo laten misleiden.

Maar toch wijst juist de *aard* van het Paasfeest in een heel andere richting. Paasfeest, dat was in Israël niet alleen het slachten van het paaslam, het was ook een oogstfeest. In Lev. 23 : 9-14 staat dat de eerstelinggarf naar de priester gebracht moest worden. Op dat moment was de oogst *nèt* begonnen. De eerste halmen werden samengebonden tot een garf en als een beweegoffer gebracht. Dat betekende dat de priester die garf nam en voor Gods aangezicht de halmen naar alle kanten toe bewoog. Dat was als het ware een belofte en een profetie voor de net begonnen oogst. De eerste rijpe halmen waren binnengehaald, en daarin lag een belofte van God voor de *héle* oogst.

Het is juist dit beeld, dat Paulus aanhaalt, als hij in dat centrale hoofdstuk over de boodschap van Christus' opstanding (1 Cor. 15), breed ingaat tegen de dwaalleer. Er waren er die ontkenden dat er een opstanding der doden is (vers 12). Maar dan zou Pasen niet meer waar zijn, dan zou heel de prediking zonder inhoud zijn. Daarom moet voor iedereen vast staan: Christus *is* opgewekt uit de doden. En op dat moment verwijst hij naar het karakter van het Paasfeest als feest van de oogst: Als de Eersteling er is, dan ligt daarin Gods belofte voor de oogst.

■ Begin van de oogst

Bij de eersteling begint het, de rest volgt dan nog. Dat legt een sterke band tussen Christus en ons. Want als Hij als eerste opstond, is dat de belofte, de garantie, dat wij zullen opstaan. Het is opvallend, zo sterk als Paulus daarbij de nadruk legt op Christus als *mens*. Zoals de dood er is door een mens, zo is ook de opstanding der doden door een mens (vers 21).

Daar blijkt, hoe je Pasen alleen maar kunt leren geloven vanuit het kruis. Omdat Christus wilde delen in *ònze* dood, mogen wij de-

KERNREDACTIE:
DR. K. VELING (eindredacteur),
DS. C. J. SMELIK,
DR. W. G. DE VRIES.

BREDE REDACTIE:
PROF. DR. J. DOUMA,
PROF. J. KAMPHUIS,
DS. C. J. DE RIJTER,
DS. C. J. SMELIK,
PROF. DR. C. TRIMP,
H. VELDMAN,
DR. K. VELING,
DR. W. G. DE VRIES.

Alle stukken bestemd voor de
Redactie aan:
K. Veling,
Postbus 99, 8050 AB te Hattem.

ADMINISTRATIE:
Uitgeverij
Oosterbaan & Le Cointre B.V.
Postrekening 406040 t.n.v.
De Reformatie, Goes
Postbus 25, 4460 AA Goes
Tel. (01100) 15591

ABONNEMENT:
f 72,- per jaar; f 37,- per halfjaar;
studenten f 59,- per jaar (binnen-
land).
Buitenland: f 126,60 per jaar
(zeepost).
Een abonnement kan per maand
ingaan; opzegging dient twee
maanden tevoren te geschieden.
Losse nummers f 1,50 (excl.
porto).

ADVERTENTIES:
Uitgeverij
Oosterbaan & Le Cointre B.V.,
Tel. (01100) 27555.
Prijs: f 0,45 per mm.
Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming
van de uitgever is het niet toege-
staan artikelen uit dit blad over te
nemen.

ISSN 0165-5191

len in Zijn opstanding. Sterven en opstaan zijn dus typisch van toepassing op de mens. Niet dat dat zo hoort. De dood, dat is iets, dat de mens in deze wereld gebracht heeft. Vaak hebben mensen over de dood gefilosofeerd als over een natuurverschijnsel. Zoals in de herfst de natuur sterft, zó moet ook de mens sterven. Zeker vandaag is dat het levensgevoel van velen. Maar we leren in de Bijbel anders. De dood van de mens is geen natuurverschijnsel. Eigenlijk zie je dat nog het beste aan het kruis. Juist in het sterven van Jezus Christus wordt zichtbaar, dat de *schuld* Hem van het leven berooft.

Maar dan is Pasen daar de andere kant van. Aan onze schuld wilde Hij als mens sterven. Maar als die mens dan het graf uitkomt, wat belooft dat dan veel voor ons. Juist omdat Hij mens werd en in de schuld bij ons wilde zijn, mogen wij in de verlossing bij Hem zijn. Dat geeft een onverbreekelijke gemeenschap tussen de eersteling en de oogst. Zo kan er de ene keer staan: Als Christus niet is opgestaan, dan zijn ook zij die in Christus ontslapen zijn verloren (vers 18). Maar de andere keer staat het precies omgekeerd: Als er geen opstanding der doden is, dan is ook Christus niet opgewekt (vers 13). Zó sterk is de band tussen de Eersteling en de oogst. Bij Hem is het begin, dat zoveel belooft voor de toekomst.

■ Mogelijkheid van de oogst

Paulus wijst Christus wel aan als mens. Maar dat betekent niet dat de opstanding verklaarbaar is vanuit onze menselijke werkelijkheid. Dat wonder komt uit de hemel (vers 47). Als de dood er is door een mens en de opstanding der doden er is door een mens, dan betekent

dat niet dat leven en dood algemeen-menselijke categorieën zijn. Dood en leven zijn, om zo te zeggen historisch aanwijsbaar in twee mensen. Adam en Christus.

Over de dood kunnen we niet anders spreken dan in verband met Adam. Eigenlijk was hij ook een soort eersteling. De eerste uit wie al die miljarden mensen zouden volgen. Zo schiep God de wereld, dat alle mensen bij die ene hoorden, een gemeenschap. Maar wat grijpt dan het bederf om zich heen, als die ene de dood in de wereld brengt. Dan zal na die eerste wereldwijd de dood geoogst worden.

En dan wordt duidelijk wat een wonder die andere oogst is: Tegenover de eersteling van de dood geeft God de Eersteling van het leven. En Hij was ook mens, inderdaad. Maar niet verklaarbaar uit die eerste mens Adam. Die eerste kwam uit het stof, en keerde weer tot stof. De laatste kwam uit de hemel en schept nieuw leven.

Adam en Christus zijn dus allebei eerstelingen. Allebei heten ze mens. Christus wordt hier immers ook Adam genoemd = echt mens. Maar Hij heet de laatste Adam. Daarin mag je gerust lezen, dat in Christus Gods definitieve bestemming met de mens bereikt wordt. Hij overwint Adams zonde. Want de zonde van de eerste mens was: Hij wilde als God zijn, boven zijn geschapen menszijn uitgrijpen. Maar dat werd zijn dood. En de oogst was een wereldwijd bederf.

Dan komt de laatste Adam: Hij is God, Die mens werd om ons definitief op onze bestemming te brengen: Dáárom mogen wij straks opstaan: Daar ligt de bestemming van de mens die leeft voor God.

In Christus gaat dus de horizon van ons bestaan open. Bij Adam hoort ieder mens. Dat tekent de begrensdheid van je wereld. Bij Christus hoort wie van Christus is. Maar dat breekt je toekomst open. Hij leert je uitzien naar de oogst.

■ Rangorde in de oogst

God doet niet alles tegelijk. Hij maakt een dode wereld levend. Maar de oogst wordt nooit in één keer binnengehaald. Christus komt vooraan, wij achteraan. Er is rangorde in de oogst.

Dat kan moeilijk zijn, als je ziet, hoe wij dus nog op onze beurt moeten wachten. Hoe meer we zien van de verschrikking van de dood, des te meer zouden we willen dat onze beurt er al was. Maar juist dan moeten we leren het oog te houden op de hele oogst. Ieder in zijn eigen rangorde: Christus als Eersteling, vervolgens die van Christus zijn bij Zijn komst (vers 23). Wij zijn pas aan de

beurt om op te staan als de oogst compleet is. Er moeten nog mensen geboren worden. Er moeten nog mensen wedergeboren worden. Daarom wachten wij nog steeds op onze beurt. Omdat alleen de Eersteling nog maar is opgestaan, staan wij nog steeds oog in oog met de dood. Hoewel Christus voor ons is gestorven, moeten wij ook nog sterven. Maar we weten, dat dat komt, omdat het zendingswerk en het evangelisatiewerk nog moet doorgaan. Dat brengt in herinnering, dat er zeven weken na het Paasfeest nóg een oogstfeest kwam. En juist zó wordt onze aandacht teruggeleid naar deze wereld. De bedoeling van 1 Cor. 15 is nl. niet dat we op onze tenen proberen óver de rand van dit leven heen te kijken. God wenkt ons met het perspectief van het eeuwige leven, inaar dat verbindt ons juist met deze wereld. Want het gaat Hem op de volle oogst. Maar dan moet het ook ons om niet minder te doen zijn. En dan is de wachttijd tussen eersteling en oogst uiterst zinvol. In die tijd blijft de dood aanwezig. Maar de zin van die tijd ligt in de voortgang van het evangelie.

De akker is de wereld. En ook al is zij een dodenakker, het evangelie van Pasen doet de oogst rijpen. Dat richt wèl ons oog op de jongste dag. Maar het leert ons te leven bij de evangelieprediking van elke zondag. En dat vooràl is nodig voor ons leven van elke dag. Om de band met de Eersteling te bewaren, geeft God aan het begin van elke week een dag, dat we Zijn opstanding gedenken, en de vrucht ervan uitgedeeld krijgen. Zo werkt God aan de rijping van de oogst, elke dag weer.

C. J. de Ruijter

– *Wat is de mens, dat Gij zijner gedenkt en het mensenkind, dat Gij naar hem omziet –*
(Psalm 8 : 5)

God gedenkt ons

Psalm acht wordt vaak gezien als een lofzang op de Here God als Schepper.

Een loflied dat bezingt de grootheid van de Here, zoals die in de schepping zichtbaar wordt.

Een lied, dat de Here looft, omdat Hij, als Schepper van zoveel moois, toch ook voor de kleine, nietige mens Zijn aandacht had. En hem juist tot de kroon van de schepping heeft gemaakt.

Toch wordt zo de kern van psalm acht niet gegrepen.

Niet om Zijn scheppingswerk op zich, wordt de Here hier geloofd.

Psalm acht bezingt het wonder, dat Hij als Schepper ook Verlosser wilde zijn.

En dat Hij zo Zijn grootheid, waarvan de hemel spreekt, nu ook op aarde heel concreet doet blijken.

Dit is het, wat Zijn naam, Zijn faam, op aarde nu zo heerlijk maakt.

Psalm acht bezingt de lof op God om Zijn verlossingswerk. Dit blijkt ook duidelijk uit vers 5.

Wat is de mens: U gedenkt hem!

En het mensenkind: U ziet naar hem om!

'Gedenken' en 'omzien naar' zijn woorden, die spreken van Gods verlossingswerk.

Denk maar aan Zacharias' lofzang in Luc. 1.

Gods verlossingswerk, waarin de Here Zich niet maar over de kleine –, maar over de zo *schuldige* mens (en over die mens gaat het hier) toch ontfermen wil.

Zo bezingt psalm acht het wonder van Gods werk.

De gevallen mens – God Gedénkt hem, Hij ziet naar hem om.

Hij schrijft geen stukje van Zijn schepping af.
En Zijn gedenken heeft geleid tot grote daden.

Grote daden van verlossing en herstel.
God liet de mens *niet* gaan, Hij wilde hem herstellen.
Herstellen in het vóór de zondeval aan hem gegeven ambt.

God wilde hem herstellen . . .
Sterker nog, God *heeft* hem ook hierin hersteld.
Ook daarvan zingt psalm acht, in de verzen 6-9.
God *heeft* hem ook hersteld . . .
De gevallen mens heeft immers direkt na z'n val, toch Gods genade mogen proeven?
Gods paradijs ging na de val in de wereld toch weer open.
Met heerlijkheid en eer werd de mens opnieuw gekroond.

Zo bezingt psalm acht het herstel van de mens als vrucht van Gods gedenken.
Nee, dat herstel *zien* we vandaag nog niet.
Zo riant lijkt de positie van de mens, van de christen vandaag in de wereld niet.
Maar we zien *wel*: Jezus.
Onze Heiland, Die door Zijn lijden, dood en opstanding voor dit herstel de basis heeft gelegd.
En Hij, de opgestane Heer, Hij heeft Zijn kroon reeds lang ontvangen.
De kroon van heerlijkheid en eer is bij Hem al wel te zien (Hebr. 2 : 6-9).
Bij Hem, die hierin geen eenling is, maar de *eersteling*.

En zo wordt door Hem de boodschap van psalm acht ten volle waar.
In Hem is Gods paradijs ook voor ons geopend.
In Hem heeft God de mens gedacht en hem zijn ambt hergeven.
In Hem breekt Gods rijk – mét de mens – nu door!

Pasen 1986.
Christus is opgewekt, want God gedenkt de mens.
O Here, onze Here, hoe heerlijk is Uw naam op de ganse aarde.

G. Hagens Jr.

KIJK OP DE KERK TE . . .

Leiden

Leiden is een stad met een rijke kerkelijke historie. Reeds in de middeleeuwen waren er drie grote kerken: de Hooglandse of Sint Pancraskerk, de Pieterskerk en de Vrouwenkerk. Alleen de eerstgenoemde is nog bij de Hervormden als kerkgebouw in gebruik. De Pieterskerk is een aantal jaren geleden gedegradeerd tot cultureel centrum voor de stad en de universiteit, terwijl de Vrouwenkerk in het begin van de vorige eeuw wegens bouwvalligheid is afgebroken.

Na het bekende beleg van 1574 tot ongeveer 1620 vestigden zich in Leiden duizenden om het geloof uitgeweken Gereformeerden uit de Zuidelijke Nederlanden, Frans sprekende Walen zowel als Vlamingen. Hun aantal was zo groot, dat in de dagen van de Dordtse Synode de meerderheid van de Leidse bevolking uit immigranten bestond, wat wel eens aanleiding tot onenigheid gaf tussen de oude en de nieuwe bevolking en sommige historici heeft doen beweren, dat de strijd tussen de remonstranten en de contra-remonstranten in zijn achtergrond niets anders was dan een strijd tussen Noord- en Zuid-Nederlanders. De om hun geloof gevluchte Zuid-Nederlanders waren de rechtzinnigen (Gomarus kwam uit Brugge) en de noordelijken waren meer humanistisch of libertijns gezind (Arminius werd geboren te Oudewater). Het is hier niet de plaats op deze zaak dieper in te gaan. Een opvallende zaak blijft dat, als men het telefoonboek van Leiden doorkijkt, daarin talrijke Franse of verbasterd Franse namen voorkomen (Blansjaar, Choufour, Chaudron, Couvée, Sjardijn, Durieux, Dévilée, Selier, Lalau, Lefeber, Laman etc. etc.). In hun na-

geslacht zijn helaas de meeste van deze families kerkelijk onverschillig geworden.

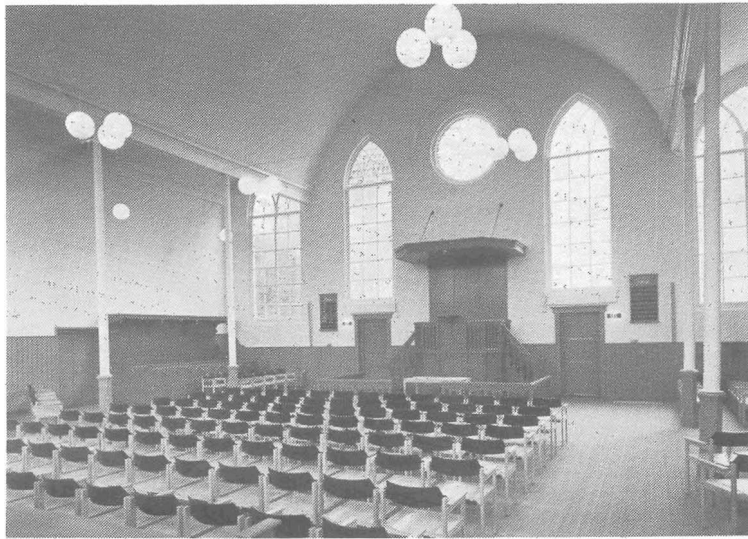
In de beginjaren van de 19de eeuw was in Leiden nog niet alle geestelijk licht gedooft. Ds. Schotsman schreef in 1819 zijn 'Eerezuil ter gedachtenis van de voor 200 jaar te Dordrecht gehouden Nationale Synode' en werd daarom met smaad overladen. In 1822 werden door Ds. Egeling drie Israelieten gedoopt, namelijk Isaac da Costa, Hanna Belmonte en Abraham Capadose. Ds. Egeling beïnvloedde ook het gezin De Moen, waaruit later drie dochters trouwden met drie voor-aanstaande predikanten uit de afgescheiden kerk, de di. Brummelkamp, Van Velzen, en Van Raalte.

De geboortedag van de Leidse afgescheiden gemeente is 28 januari 1836. Een slechts kleine maar spoedig in aantal toegenomen groep brak met het hervormde genootschap en droeg de moeilijkheden van de eerste jaren na de afscheiding. De vervolging moe ging de gemeente er in 1838 toe over 'toelating en erkenning' te vragen. Aan dit verzoek werd door Koning Willem I aanvankelijk niet voldaan. Als motief voor de weigering werd aangegeven, dat niet kon worden aangenomen dat de gemeente in de kosten van haar eredienst en de verzorging van haar armen zou kunnen voorzien.

Merkwaardig was het antwoord hierop. Aan de brief van 23 juli 1840 aan Zijne Majesteit de Koning (inmiddels Willem II) ontleen wij: 'dat supplianten reeds hebben aangeschaft een geschikt kerkgebouw . . . dat zij hun leraar behoorlijk en naar eis kunnen bezoldigen . . . dat haar armen veel ruimer beedeeld zijn dan van het Nederduits Hervormd Genootschap en dat het . . . niet de bedoeling van Uwe Majesteit zou kunnen zijn, dat zij, supplianten, hun particulier vermogen zouden open leggen, . . . maar . . . dat er onder hen zijn wier vermogen voldoende is om in alle die behoeften, ware het nodig, alleen te kunnen voorzien'.

De legende dat de afgescheidenen voornamelijk een groepje armoedige lieden zouden zijn is hierdoor, althans wat Leiden betreft, wel weerlegd. De erkenning werd ten slotte op 6 oktober 1840 door de koning verleend.

Toen de vervolging luwde, kwamen langzamerhand allerlei verschillen aan de dag, die er helaas toe leidden dat er in 1848 een scheuring in de gemeente ontstond. 'Brummelkampianen' stonden tegenover 'Van Velzianen'. De laatstgenoemden scheidden zich af,

525

gingen afzonderlijk vergaderen en bouwden in 1854 een kerk aan de Herengracht. Weliswaar kwam in 1857 een hereniging tot stand, maar hierbij werd de bepaling gemaakt dat het deel der gemeente op de Herengracht bevoegd bleef, zelfstandig een predikant te beroepen. De beide kerken bleven van die tijd af bekend staan als 'afdeling Herengracht' en 'afdeling Hooigracht', de laatste naar het in 1859 aan de Hooigracht betrokken kerkgebouw. Beide afdelingen bleken, door Gods ontferming, levenskrachtig en groeiden in ledental, de afdeling Hooigracht onder leiding van de begaafde ds. H. J. Donner, en de afdeling Herengracht jarenlang – van 1864 tot 1902 – onder de getrouwe Ds. J. Holster.

Bij de Doleantie in 1866 kwam er een derde groep van Gereformeerden, die al spoedig een kerkgebouw stichtte aan de Oude Vest.

De hereniging van 1892 bracht niet direct een algehele samenvoeging, want vanaf dat jaar bestonden er drie verwante groepen, de afdeling 'A' aan de Hooigracht, 'B' aan de Herengracht en 'C' aan de Oude Vest. Pas in 1905 kwam de definitieve ineensmelting tot één Gereformeerde kerk, een zegen waarop de broeders van zo omstreeks 1840 nauwelijks hadden durven hopen.

Er volgden mooie jaren met een opgewekt kerkelijk leven, dat echter niet blijvend was. De gang van zaken in de Gereformeerde Kerken tot aan de droevige synode-beslissing in de donkere oorlogsjaren mag als bekend worden verondersteld.

Ook in Leiden kwam het tot vrijmaking. Na de schorsing van Ds. A. Veldman met drie ouderlingen en drie diakenen werd op 17 september 1944 voor het eerst afzonderlijk vergaderd, 's morgens in het gebouw 'Prediker' in de Jan-Vossensteeg en 's avonds in de Doopsgezinde Kerk. Ongeveer 10% van de kerkleden, voornamelijk uit de wijk van Ds. Veldman, ging mee met de vrijmaking.

Zonder enig aards bezit moest deze groep alles van de grond af opnieuw opbouwen. Een eigen kerkgebouw was voorlopig een niet haalbare zaak. Er moest worden gekerkt in gehuurde gebouwen, onder andere vele jaren in de Lutherse Kerk. Als eerste stoffelijk bezit kreeg de vrijgemaakte kerk een fraai zilveren avondmaalsstel en een bijbehorend doopvont, en wel op een originele wijze. Gedurende de oorlog had menig een zilveren gulden en rijksdaalders opgepot. Een oproep werd gedaan tot de kerkleden, deze in te leveren, evenals bij de Israëlieten voor de bouw van de tabernakel (Exodus 35 : 6) en er kwam voldoende zilver binnen om – met toestemming van de overheid – dit om te smelten tot genoemde zilveren 'vaten ter ere'.

In 1957 kreeg de vrijgemaakte kerk op ongedachte wijze het lang begeerde eigen kerkgebouw. De synodale kerk sloot toen n.l. de kerk aan de Herengracht en daardoor was het mogelijk voor een matige prijs een gunstig in het centrum van de stad gelegen kerk aan te kopen. Het ervoor benodigde bedrag werd in enkele weken door de gemeente bijeengebracht. Een kerk was er dus, maar zij was in de laatste jaren slecht onderhouden, maakte een uitgewoonde indruk en was voorzien van een aftands orgel.

Van meet af aan kwamen er plannen tot res-

tauratie, doch het bleef voorlopig bij plannen, omdat een grondige restauratie meer zou kosten dan een geheel nieuw kerkgebouw. Afbreken en op dezelfde plaats een nieuwe kerk bouwen was ook niet mogelijk want de Herengratchkerk stond op de lijst van monumenten en er mocht zonder toestemming van de overheid inwendig noch uitwendig iets aan veranderd worden. Vijf en twintig jaar werd zo voortgesukkeld, met telkens wat klein onderhoudswerk, tot er ten slotte toch een algehele vernieuwing van de kerk kwam, dank zij een subsidie van 'Monumentenzorg' en een groot legaat van een wat zonderlinge oude Leidenaar, lid van de Hervormde Gemeente, die in zijn laatste levensjaren veelal bij de 'vrijgemaakten' kerkte.

En zo beschikt de Gereformeerde Kerk te Leiden thans over een mooi, gerieflijk kerkgebouw, met een fraai orgel, waarover een jonge predikant van elders onlangs opmerkte: 'als je in zo'n kerk preekt, dan besef je pas goed, dat de kerkgeschiedenis niet in 1944 begonnen is'.

De Here geve, dat in deze kerk nog lang, in de lijn der vaderen, het Evangelie in zijn volle rijkdom verkondigd mag worden.

J. A. Burger

Christenen in de politiek

Er zijn vorige week weer heel wat gereformeerde mensen, voor het eerst of opnieuw, tot lid van een gemeenteraad verkozen. Dat betekent dat ze voor een periode van vier jaar naast hun dagelijkse werk veel energie zullen moeten steken in politiek-bestuurlijke arbeid. Een interessante hobby? Het is te hopen dat gemeenteraadsleden hun werk met plezier doen. Maar er is meer. GPV-ers zijn actief, bij voorbeeld in en ten behoeve van het bestuur van gemeentes, omdat ze in de politiek een roeping van God zien.

Helemaal ten onrechte, zo schrijft mr. H. P. Medema in zijn recent verschenen boek *Stembus voor de stad Gods*.¹ Medema vertelt dat hij grote vraagtekens zet bij het begrip 'christelijke politiek'. Waarom? Wel, zo schrijft hij: 'omdat het me ontzettend aan het hart gaat dat er zoveel tijd, geld en energie door christenen wordt besteed aan politieke activiteit, terwijl de geestelijke nood in deze wereld zo schreeuwend groot is'.² Er is voor de wereld redding in Jezus Christus. Zijn rijk heeft door lijden en opstanding heen de overwinning behaald. En daarvan moeten nu alle mensen horen.

'Als al die verkiezingscampagnes een werden omgezet in evangelisatiecampagnes!'³, verzucht Medema. Dan zou al die inspanning veel meer de moeite waard zijn.

Medema behoort tot de kring van de zogenaamde 'vergadering der gelovigen'. Zijn afwijzing van de politiek deelt hij met velen uit die gemeenschap.

In dit artikel wil ik eens ingaan op de argumenten die Medema voor deze visie aan-

voert. Dat lijkt me van belang, vooral ook omdat iedereen die weet dat hij burger is van het koninkrijk der hemelen een gedachten-gang als die van Medema heel goed zal herkennen.

En toch deugt die niet!

■ Geen aardse macht

Christenen hebben geen politieke taak in deze bedeling, zo stelt Medema. Waarom niet? De reden is volgens hem niet dat de schepping verdorven en dus niet meer de moeite waard zou zijn en beslist ook niet dat christenen maar beter het terrein van de 'natuur' aan anderen zouden kunnen overlaten om zich helemaal op het terrein van de 'genade' te concentreren. Ook is het niet zo dat christenen geen taak in het Koninkrijk van God zouden hebben.

'Waar het om gaat is: dat christenen discipelen zijn van een verworpen Koning, van een Koning die op dit moment niet door macht, maar door de prediking van het Woord zijn Koninkrijk uitbreidt.'⁴ Dit is de spil waaromheen Medema's argumentatie draait.

En klinkt Medema's argumentatie niet aan-nemelijk?

Het Koninkrijk van God zal definitief zijn beslag krijgen op de (nieuwe) aarde, maar niet door de inspanning van mensen. Gods kinderen zijn in deze wereld vreemdelingen. Ze hebben de taak het heil van God aan de mensen bekend te maken. En dat is beslist geen zaak van geweld, van macht.

En dus: wie meent Gods koninkrijk te kunnen bevorderen door het verwerven van politieke macht, heeft onvoldoende oog voor de eigen aard van de tijd tussen hemelvaart en wederkomst. Die tijd wordt immers gekenmerkt door het samen opgroeien van tarwe en onkruid, dat wil zeggen door het wachten op de oogst.

Tegenover veel moderne theologieën klinken deze geluiden goed. Het nieuwe Jeruzalem zal niet het resultaat zijn van menselijke politieke inspanningen. Die stad, waarin gerechtigheid en vrede zullen heersen, komt als een gave van God. Dit leert ons de Schrift. Maar daaruit laat zich beslist niet concluderen dat christenen zich politiek gesproken maar passief moeten opstellen, dat ze als het ware op de toeschouwertribune zouden kunnen afwachten tot de komst van Christus.

Er zijn mijns inziens twee punten waar Medema's gedachten-gang onjuist is. In de eerste plaats speelt het *chiliasme* hem parten. In de tweede, en dat is eigenlijk nog wel zo interessant, is Medema's *idee over christelijke politiek* een misvatting.

Enkele weken geleden 527 schreef ik in deze rubriek over de wijze waarop Gods kinderen in deze wereld verkeren. Niet thuis, maar wel op onze plaats, zo luidde de conclusie. Deze stellingname heeft consequenties op elk levensterrein, natuurlijk ook op dat van de politiek. Christenen hebben ook een politieke roeping. Ons hemels burgerschap stimuleert ons ook tot activiteiten die ons aardse burgerschap meebrengt. Echter, niet alle christenen staan op dit standpunt. Kort geleden verscheen een boek waarin de stelling wordt verdedigd dat Gods kinderen geen taak hebben in de politiek.

¹ Uitgegeven door Medema te Vaassen, 160 bladzijden, prijs f 22,90.

² Blz. 90.

³ Blz. 90.

⁴ Blz. 46.

Medema schrijft ergens in zijn boek dat hij een *premillennialistische* visie heeft op de wederkomst van Christus.⁵ Dat wil zeggen dat hij gelooft dat Christus zal terugkomen om dan vervolgens duizend jaar over deze aarde te regeren. Dit vrederijk, waarbij dan verwezen wordt naar Openbaring 20, zou dan worden gevolgd door de komst van de nieuwe hemel en de nieuwe aarde.

Over het chiliasme zal ik hier niet uitvoerig schrijven. De bezwaren tegen deze al heel oude leer zijn de eeuwen door in de christelijke kerk te horen geweest, van Augustinus via Calvijn tot in de gereformeerde theologie van onze dagen. Een heldere uiteenzetting van deze bezwaren is te vinden in het boek van dr. W. G. de Vries, *Het ene Woord en de vele sekten*.⁶

In het verband van dit artikel is het interessant te constateren dat de overtuiging dat Christus, en met Hem de zijnen, duizend jaar op deze aarde regeren zullen alvorens deze bedeling ten eind loopt, leidt tot een zekere gelatenheid ten opzichte van het aardse leven waarin we nu verkeren. De taak om het Evangelie te verbreiden wordt door Medema zeker wel erkend. Maar regeren is iets voor straks. Politieke macht nastreven is voorbarig. Eerst moet Christus komen, daarna kan pas van christelijke politiek gesproken worden. Wacht maar tot de periode van de 'duizend jaar' aanbreekt.

Een centrale fout in deze gedachtengang is dat in feite te gering gedacht wordt van de macht van Christus nú. Medema zegt dat het koninkrijk van God in onze tijd op aarde slechts bestaat uit een soort *enclaves*, stukjes grondgebied die zo hier en daar buiten de eigenlijke grenzen van het rijk te vinden zijn. Deze enclaves zijn de levens van Gods kinderen; daarin wordt het koningschap van Christus zichtbaar.

Het is inderdaad juist te zeggen dat we de komst van het koninkrijk van God *verwachten*. Er groeit op de akker nu tarwe en onkruid. Het wachten is op de oogst.

Maar dat wil niet zeggen dat Christus niet ook nu al regeert! Jezus zei het zelf tegen zijn discipelen toen hij ze de wereld in stuurde: 'Mij is gegeven alle macht in hemel en op aarde' (Mat. 28,18). En het is toch het Lam dat waardig is gebleken de zegels van de boekrol te openen. Hij is de 'leeuw uit de stam Juda'; Hij heeft overwonnen 'om de boekrol en haar zeven zegels te openen' (Openb. 5,5).

Deze bemoedigende waarheid heeft natuurlijk invloed op de wijze waarop christenen in deze wereld staan. Ze moeten blijven beseffen dat de schepping wacht op de wederkomst

van Christus. Maar intussen leven ze wel in een wereld die onder het gezag staat van hun Heiland.

Dat geeft christenen een taak. En dat geeft de burger ook moed.

■ 'Stembus voor de stad Gods?'

Medema heeft uiteraard al vaak ervaren dat zijn standpunt met betrekking tot de politiek 'dopers' wordt genoemd. Hij accepteert dat etiket echter niet.

Doperse wereldmijding wijst Medema af. Er is in de schepping ook na de zondeval veel te genieten. En ook nu hebben christenen aardse verantwoordelijkheden. Het aardse leven is niet afgeschreven. Medema wijst op de verbinding die de apostel Paulus legt tussen het houden van Gods gebod en de concrete belofte 'opdat het u goed gaat en u lang leeft op de aarde'. Elders citeert Paulus Psalm 24: 'De aarde en haar volheid is van de Heer'.⁷

Maar hoe is het dan te verklaren dat juist op het terrein van de politiek niet kan worden gesproken van verantwoordelijkheden van christenen?

Mijns inziens is de verklaring te vinden in wat Medema beschouwt als 'christelijke politiek'. Ik heb in zijn boek geen precieze omschrijving gevonden, maar in de gang van het betoog wordt steeds duidelijker dat Medema bij 'christelijke politiek' eigenlijk niets anders kan denken dan het *met macht verwerkelijken van koninkrijk van God op de aarde*, zij het dan natuurlijk maar ten dele.

Voortdurend is op te merken dat deze opvatting van christelijke politiek het doelwit is van zijn kritiek. Christenen zijn discipelen van een verworpen Koning, zo schrijft hij. En dus moeten ze maar wachten tot die Koning zelf de aardse macht overneemt.⁸ Christenen hebben wel een taak in de uitbreiding van Gods koninkrijk, maar niet in politieke zin. 'Waar het om draait, is dat wij in een tussentijd leven, een tijd waarin aan het Koninkrijk op een andere wijze dient te worden gewerkt dan door machtsmiddelen'.⁹

Als het inderdaad zo is dat Medema's omschrijving van 'christelijke politiek' een scharnier is in heel zijn argumentatie, omdat daardoor het principiële onderscheid tussen politiek (af te wijzen) en alle andere aardse verantwoordelijkheden (niet af te wijzen) moet worden gefundeerd, dan is het van belang deze omschrijving wat nauwkeuriger te bekijken. Naar mijn mening zou Medema in zijn gereserveerde houding tegenover de politiek gelijk hebben als christelijke politiek inderdaad zou beantwoorden aan het beeld dat hij ervan heeft.

528 ⁵ Blz. 73 e.v.

⁶ Uitg. Oosterbaan & le Cointre te Goes, 1983, hoofdstuk 4.

⁷ Blz. 41; de cursiveringen zijn van Medema.

⁸ Blz. 46

⁹ Blz. 18

Christelijke politiek behoort zich niet te richten op de realisering van Gods koninkrijk, ook niet voor een deel! Medema heeft niet goed begrepen dat christelijke politiek heel goed rekening kan houden met de specifieke bedeling waarin we nu leven. Hij citeert ergens A. Kamsteeg, namelijk waar deze zegt dat het belangrijk is dat overheden 'voorzover hun ambtsbevoegdheden strekken, alles doen om de komst van Gods Koninkrijk te bevorderen'. En Medema zegt dan dat dit nu juist niet in deze bedeling past.¹⁰ De komst van het koninkrijk van God is een zaak van Evangelie-verkondiging. En niet van het beleid van overheden.

Mijns inziens is hier het misverstand goed zichtbaar. Kamsteeg zegt niet dat overheden Gods koninkrijk moeten vestigen op deze aarde, maar dat hun beleid gericht moet zijn op de bevordering ervan.

Het lijkt wel of Medema niet begrijpt hoe in de gereformeerde visie op de politiek, zoals die toch b.v. in vele publikaties uit de kring van het GPV beschreven is, *een principiële onderscheid wordt gemaakt tussen kerk en staat*. Medema vindt christelijke politiek alleen maar interessant als daardoor het koninkrijk van God concreet zichtbaar wordt. En dus, concludeert hij, is christelijke politiek pas mogelijk als Christus metterdaad op de aarde regeert. Eerder niet.

Dat christelijke politiek en een christelijk overheidsbeleid helemaal in het teken kunnen staan van de dienst aan de Koning der koningen, terwijl tegelijkertijd wordt gezegd dat in deze bedeling overheden een beperkte, in zekere zin tamelijk oppervlakkige, taak hebben, kan Medema blijkbaar niet inzien.

God laat zijn zon opgaan over bozen en goeden, zo citeert Medema de Schrift. Hij vervolgt: 'Dan moeten wij niet wijzer willen zijn en een theocratie willen vestigen. Die theocratie komt er wel – maar straks pas, in het Vrederijk'.¹¹

Inderdaad moeten christenen niet streven naar een theocratie, een situatie waarin Gods wetten aan de burgers ook in hun particuliere leven worden opgelegd door de burgerlijke overheid. Maar daarmee is het niet onverschillig geworden wat overheden doen. Op hun eigen terrein, dat van de publieke samenleving, moeten ze recht handhaven en ook de burgers stimuleren tot hun dienst in Gods schepping.

Dit is een beperkte taak, inderdaad. Maar wel een belangrijke. Dat moeten juist de burgers van Gods rijk, de burgers van het rijk der hemelen beseffen. Niet omdat ze menen dat rijk zelf op aarde te kunnen vestigen, maar omdat ze doordrongen zijn van de op-

dracht om in de wereld een 'zoutend zout' te zijn, uit dankbaarheid.

Ook als is de wereld waarin we leven een voorlopige wereld, daarom is bij voorbeeld rechtvaardigheid daarin nog niet onbelangrijk.

Wie meent dat christenen daarbij geen taak hebben en de mogelijkheden om het beleid van overheden te beïnvloeden maar moeten laten liggen, komt toch terecht bij een onbijbelse wereldmijding.

Terechte kritiek op een theocratisch opgevatte christelijke politiek loopt bij Medema uit op de afwijzing van een deel van de aardse verantwoordelijkheid van christenen. Ten onrechte maakt Medema zo'n strikt onderscheid tussen politiek en andere terreinen van het aardse leven.

Hij schrijft: '... wie eenvoudig zijn werk wil doen, en dat goed wil doen ... wat zou men vanuit de Schrift daarop tegen kunnen hebben?'¹² Het gaat hier in concreto om de vraag of iemand wel lid kan zijn van een medezeggenschapsraad. Hier heeft Medema gelijk. Maar waarom hier wel zo geoordeeld en in het geval van het bestuur van de gemeente, provincie en rijk niet. Ook hier blijkt weer dat Medema bang is dat christenen toch zelf Gods rijk willen vestigen.

Maar hoe kan Medema die afwijzing handhaven als over christelijke politiek veel bescheidener wordt gesproken? Dan geldt voor het politieke werk toch ook wat Luther over onze aardse dagelijkse arbeid zei (en wat Medema instemmend citeert): 'Wie God daarin toegewijd dient is Hem net zo welbehaaglijk als wie een geestelijke dienst uitoefent'.¹³

■ God niet verzoeken

Er schuilt in Medema's betoog dus een kortsluiting die samenhangt met zijn specifieke kijk op wat christelijke politiek zou zijn. Maar deze kortsluiting heeft wel vergaande gevolgen. We moeten de kritiek daarom nog aanscherpen.

Het laatste hoofdstuk van Medema's boek behandelt tien kritische vragen die hij in de loop van de tijd vaak heeft voorgelegd gekregen. De eerste daarvan gaat over de consequenties van zijn visies: U kunt toch niet serieus willen dat geen enkele christen meer gaat stemmen? De gevolgen, daarvan zouden immers wel eens heel erg kunnen zijn.

Inderdaad, zo beaamt Medema. Maar daardoor moeten we ons niet laten afschrikken. 'Als alle christenen hun politieke invloed zouden prijsgeven, zouden we misschien inderdaad in de situatie van een ondergrondse kerk terug moeten. Russische toestanden zijn dan te verwachten, inderdaad.' Maar hij

¹⁰ Blz. 90

¹¹ Blz. 121. We moeten erop letten dat Medema hier met 'Vrederijk' weer denkt aan een duizendjarig rijk dat voorafgaat aan het einde van deze wereld.

¹² Blz. 133.

¹³ Blz. 133.

laat daar direct op volgen: 'Maar wat dan nóg? Is dat niet de normale situatie van de Kerk van God?'¹⁴

Deze stellingname vind ik eigenlijk onbegrijpelijk. Door geen gebruik te maken van wettige mogelijkheden binnen een samenleving zouden christenen de deur kunnen openen voor discriminatie van gelovigen. En vervolgens zouden diezelfde christenen getroost moeten constateren dat God het zo gewild heeft?

Medema wijst ergens op de opdracht die Paulus in zijn eerste brief aan Timoteus (2,1 en 2) neerschrijft, namelijk dat we voor de overheden behoren te bidden 'opdat wij een stil en rustig leven mogen leiden in alle godsvrucht en waardigheid'. Dit gebed moet niet in een gezapig-burgerlijke zin worden opgevat. Het gaat blijkens het vervolg om de voortgang van het Evangelie.

Maar we worden toch opgeroepen te bidden om de mogelijkheid tot een stil en rustig leven. Nu is het zo dat het politieke bestel in ons land het mogelijk maakt aan de vormgeving van het overheidsbeleid deel te nemen.

Hoe kan een christen de opdracht uit 1 Tim. 2 blijven vervullen, d.w.z. blijven bidden voor de overheden opdat het leven goede voortgang moge hebben, en tegelijkertijd die mogelijkheden laten liggen?

De vergelijking met de verzoeking van onze Here Jezus dringt zich op. Wie redding van God verwacht en zijn eigen verantwoordelijkheid verwaarloost, verzoekt God. Jezelf in gevaar begeven door het nalaten van bepaalde inspanningen, is niet te verdedigen. Tenzij natuurlijk die inspanningen door God zelf verboden worden.

En dat is uit Medema's boek allerm minst duidelijk geworden.

Jezus moet niets hebben van de acties van de Zeloten in de dagen van zijn leven op aarde. In een antwoord op een vraag uit die hoek of het geoorloofd is de keizer belasting te betalen (o.a. Mat. 22,15-22), zegt hij: 'Geef dan aan de keizer wat van de keizer is en aan God wat van God is'. Medema haalt deze tekst aan en concludeert opnieuw: zie je wel, er is geen taak voor ons weggelegd op politiek terrein.¹⁵

Maar de afwijzing van een revolutionaire beweging, die bovendien volkomen verkeerd meende dat het koninkrijk van God met geweld kan worden gerealiseerd, kan toch niet serieus worden aangevoerd als argument om wettige mogelijkheden om mee te spreken over het overheidsbeleid tot verboden terrein te verklaren?

Christenen zijn in deze wereld niet thuis, en ze kunnen er ook beslist geen definitief 'thuis' van maken door eigen inspanningen. Maar ze zijn hier wel op hun plaats. En dat betekent dat ze voor hun deel verantwoordelijkheid dragen voor de wereld waarin ze zijn geplaatst.

Ze zijn verantwoordelijk voor hun eigen leven, voor hun gezin, voor hun dagelijkse arbeid, voor elke taak die op hun weg komt. Soms zullen ze daarom meespreken over het arbeidsvoorwaardenbeleid in de onderneming waar ze werken, in andere gevallen zien ze in de buurt waarin ze wonen taken, b.v. ter verbetering van de woon- of verkeerssituatie. En in dat kader staat ook de roeping om mee te doen waar de mogelijkheid geboden wordt invloed uit te oefenen op het beleid van overheden.

Werk in Gods koninkrijk! Niet om namaak-messiaanse idealen na te jagen. Wel als uiting van gehoorzaamheid aan God die verwacht dat heel het leven van zijn kinderen dankbare dienst is.

Over onze politieke taak moeten we niet te groots denken. Het is goed steeds weer te bedenken dat er in de hemelen een onvergankelijke erfenis voor ons is weggelegd (1 Petr. 1,3). De HERE zal het doen.

Maar intussen zijn we hier op aarde geroepen ons werk te doen, op allerlei levensterreinen. En daarvoor hebben we ook de moed.

De opstanding van Christus bevestigt dat Gods rijk zal komen. De overwinning is behaald.

K. Veling

Frits Klein dec. '85

De spoorwijzer

1. Wie kan ons als een reisgids leiden om in het juiste spoor te rijden, waar vinden we de wijzer staan om naar Jeruzalem te gaan: de stad met Vader op de troon, de poort geopend door de Zoon?
2. Bij welke eindstreep wacht de zege, een kruispunt biedt ons vele wegen, het groene licht springt weer op rood, de mensenwereld is zo groot; weet u de rechte koers misschien, wie leert de ene hoofdweg zien?
3. 'Ik ben de Weg' heeft Hij gesproken. De toekomst ligt voor allen open die trekken naar het blijde licht, geen graf blijft door zijn lijden dicht; Hij opent de gesloten poort voor wie de stem vol liefde hoort.
4. De Geest zal als een reisgids leiden om in het juiste spoor te rijden; Hij geeft het Woord als wijzer aan om naar Jeruzalem te gaan; als kind van God voel ik een hand die vasthoudt tot het nieuwe land.

Melodie: Psalm 105

Lenze L. Bouwers

Een naam noemt

531

Op vrijdag 14 maart j.l. stonden er tegen tien uuren honderdtal leerlingen van de gerefschool voor basisonderwijs in Heerenveen klaar om de onthulling mee te maken van de naam van hun school. Toen het witte laken door de oudste en jongste leerling was neergelaten, kwam hun muurplaat te voorschijn. 'De spoorwijzer'. De rails begint vanuit het Pax Christi (Vrede door Christus) en gaat door de naam (wijst op de Bijbel) een open toekomst tegemoet. Het teken staat in de vlam van de Geest, die vanuit en door het Woord werkt. Het lied werd na de onthulling gezongen, op de melodie van de Verbondspsalme.

Drie dagen en drie nachten

■ 1. Een traditie

Reeds eeuwen lang herdenkt de Christelijke Kerk het sterven van haar Verlosser op vrijdagavond en Zijn opstanding op de daarop volgende zondagmorgen. Deze traditie berust op in de Schrift vermelde feiten. De Christus stierf immers op een voorbereidingsdag, d.i. de dag voorafgaande aan een sabbat (Mk. 15 : 42, Luk. 23 : 54, Joh. 19 : 31, 42). Vanwege de naderende sabbat moest dan ook, vóór de avond viel, het lichaam van Jezus van het kruis worden genomen en begraven. Even duidelijk is de Schrift over het feit dat de opstanding van Christus in de vroege morgen van de eerste dag der week werd geconstateerd: bij het aanbreken van de dag troffen de vrouwen een leeg graf aan (Mt. 28 : 1-6). Derhalve vierten wij het Paasfeest op zondag, de dag die overigens in alle weken van het jaar herinnert aan de verrijzenis van de Vorst des levens.

Hoe zeer deze datering der gebeurtenissen ook algemeen aanvaard is en hoe zeer ze ook gesteund lijkt door Schriftgegevens, toch is er, op basis van andere Schriftgegevens dan de zo juist genoemde, reden tot twijfel aan de juistheid van de traditionele voorstelling van zaken. Met name de veronderstelling dat het sterven van Jezus op vrijdag zou hebben plaats gehad roept bedenkingen op.

We geven hieronder van deze bedenkingen eerst een overzicht; daarna willen we laten zien dat zich een andere reconstructie van de gebeurtenissen in de bewuste week laat denken, die aanmerkelijk waarschijnlijker is dan de gangbare voorstelling van zaken.

■ 2. Vragen zonder antwoord

Wanneer we, zoals gebruikelijk, aannemen dat de Heiland stierf op vrijdag, worden we geconfronteerd met enkele vragen die zich moeilijk of in het geheel niet laten beantwoorden:

a. In de eerste plaats is er de voor de hand liggende vraag hoe de tijdsduur van vrijdagavond tot zondagmorgen – niet meer dan ongeveer 36 uur waarin slechts één volle dag viel – te rijmen is met verschillende uitspraken van Jezus dat Hij zou worden gedood en na drie dagen zou opstaan (Mt. 27 : 63, Mk. 8 : 31, 9 : 31, 10 : 34). Het duidelijkst in dit opzicht is Christus' antwoord aan de Farizeeën die een teken van hem wilden zien: '... zoals Jona drie dagen en drie nachten in de buik van het zeemonster was, zo zal de Zoon des Mensen in het hart der aarde zijn, drie dagen en drie nachten' (Mt. 12 : 40).

Het is gebruikelijk ter verklaring van deze moeilijkheid te wijzen op de Joodse gewoonte een deel van een dag als een gehele dag te tellen. Waar in de evangeliën sprake is van 'ten derde dage' i.p.v. 'na drie dagen' lijkt deze opvatting ondersteund te worden. Toch blijft dan de vraag onbeantwoord waarom Christus slechts twee nachten in het graf verbleef terwijl Hij zelf duidelijk sprak van drie nachten.

b. Voorts vinden we in Mk. 16 : 1 vermeld dat de vrouwen na de sabbat specerijen kochten en gereed maakten, terwijl we in Luk. 23 : 56 lezen dat dit vóór de sabbat gebeurde.

c. In Joh. 19 : 31 wordt opgemerkt: '... en de dag van die sabbat was groot ...'. Verschillende auteurs menen dat die sabbat tegelijk (eerste) Paasdag was en daarom groot was.¹ Als dit juist is zal men moeten aannemen dat Jezus met Zijn discipelen het Pascha niet op de daartoe aangewezen datum 14 Nisan (Ex. 12 : 6, Lev. 23 : 4, 5, Num. 28 : 16) gevierd zou hebben maar één of enkele dagen eerder. Dit zou echter strijdig zijn met Mk. 14 : 12 waar staat dat 'op de dag dat men gewoon was het Pascha te slachten' de discipelen de Here vroegen waar Hij het Pascha wenste te vierten.

d. Mt. 28 : 1 luidt in de NBG-vertaling: 'Laat na de sabbat, tegen het aanbreken van de eerste dag der week ...'. Een weergave van gelijke strekking vindt men in de meeste andere nederlandse en in buitenlandse vertalingen. De kanttekeningen bij de Statenvertaling melden echter dat de grondtekst hier 'sabbatten' heeft. Vertalers hebben daar kennelijk geen raad mee geweten en zonder meer 'sabbat' neergeschreven; uitleggers roeren deze zaak gewoonlijk niet aan.

¹ Dr. C. Bourma in K.V. Johannes, evenzo dr. L. van Hartingsveld, Jezus de Messias, 's-Gravenhage 1980, p. 204, 205 en ds. A. I. Krijtenburg, In het Woord is het leven, NBGJ, 1979², p. 106.

Deze vragen tonen aan dat de traditionele opvatting van kruisiging op vrijdag niet probleemloos is.

■ 3. De Joodse kalender

De oplossing van deze problemen komt in zicht wanneer men in rekening brengt dat de Joodse kalender niet alleen een wekelijkse sabbat kende maar ook nog een aantal andere heilige dagen die als sabbat golden en als zodanig werden onderhouden.² We worden hierover nauwkeurig ingelicht o.a. in Lev. 23 en in Num. 28, waar het gaat over de instelling van feest- en gedenkdagen, w.o. de drie grote feesten: het Pascha gevolgd door het Feest der ongezuurde broden, het wekenfeest (Pinksteren) en het Loofhuttenfeest. Genoemde hoofdstukken leren ons dat in verband met deze feesten aparte heilige dagen werden ingesteld, waarop generlei arbeid mocht worden verricht en die ook 'sabbat' werden genoemd. Zo waren de eerste en de laatste dag van het Feest der ongezuurde broden sabbatten (Lev. 23 : 6, Num. 28 : 18-25, Deut. 16 : 8). De eerste dag van de zevende maand (1.VII) was een sabbat (Lev. 23 : 24). Evenzo 10.VII, de Grote verzoendag (Lev. 23 : 32, Num. 29 : 7). Ook 15.VII, en 22.VII, resp. de eerste en de laatste dag van het Loofhuttenfeest (Lev. 23 : 34-36, Num. 29 : 12, 35). Deze dagen worden aangeduid als dagen voor 'heilige samenkomsten', waarop 'generlei slaafse arbeid verricht mocht worden' en ook als 'sabbat': dezelfde combinatie van kenschetsen die we in Lev. 23 : 3 voor de wekelijkse sabbat aantreffen.

De genoemde hoogtijdagen – men zou ze 'jaarlijkse sabbatten' kunnen noemen – waren dus gebonden aan bepaalde vaste data in het jaar, onafhankelijk van het patroon der wekelijkse sabbatten. Ze vielen derhalve, zoals ook onze eerste Kerstdag, niet elk jaar op de zelfde dag van de week maar vertoonden, dank zij de typische eigenschappen van de Joodse kalender³, een nogal grillig spronggedrag over de dagen van de week in opeenvolgende jaren.

Dat deze jaarlijkse sabbatten als zeer bijzondere dagen golden en minstens even hoog werden gewaardeerd als de wekelijkse sabbatten, blijkt uit Luk. 6 : 1. Van de in Nederland gangbare vertalingen geeft alleen de Statenvertaling hier de grondtekst juist weer: 'En het geschiedde op den tweeden eersten sabbat . . .' Gezien het voorgaande is het duidelijk dat hier met een 'eerste' sabbat een sabbat van de eerste orde, van hogere orde dan de wekelijkse wordt bedoeld: een jaar-

lijkse sabbat. En blijkbaar was het de tweede jaarlijkse sabbat in het betrokken jaar: de slotsabbat van het Feest der ongezuurde broden, dat immers het eerste was van de jaarlijkse feesten. Uit hetgeen in Luk. 6 : 1-5 verder wordt vermeld, blijkt wel dat deze jaarlijkse sabbat, evenals de wekelijkse, zorgvuldig als rustdag werd onderhouden. Men achtte de sabbatsvoorschriften ook op die dag geldig en Jezus tast in zijn antwoord aan de Farizeeën het sabbatskarakter van die dag ook niet aan.

■ 4. De gang van zaken rond sterven en opstanding

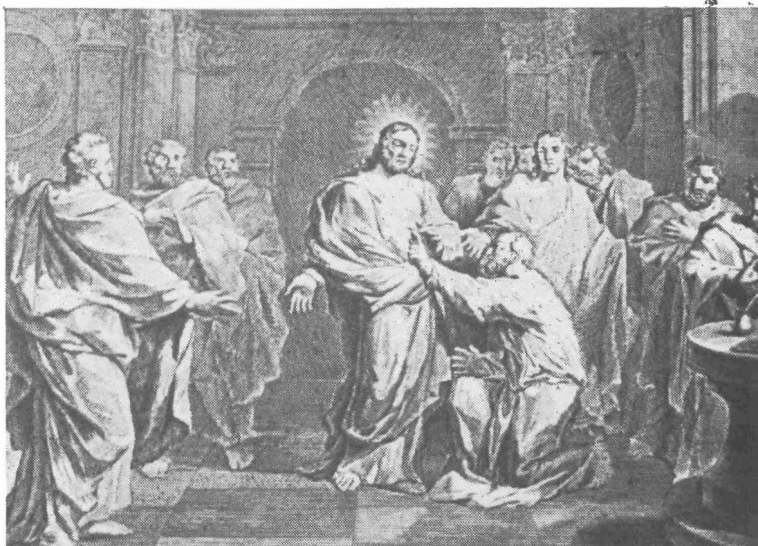
Wanneer we nu, tegen de achtergrond van de zo juist vermelde gegevens, opnieuw de aandacht richten op de gebeurtenissen in de week voorafgaande aan Christus' opstanding, zoals die ons door de vier evangelisten, in aanvulling op elkaar, worden meegedeeld, dan blijkt de feitelijke gang van zaken zonder veel moeite achterhaald te kunnen worden.

Het eerste wat we kunnen opmerken is dat Christus met zijn discipelen het Pascha op de daartoe aangewezen tijd, n.l. de avond van de 14e Nisan, heeft gevierd. Dat blijkt uit Mk. 14 : 12 en Luk. 22 : 14.⁴ Direct na de Paschaviering gaat de Here met zijn discipelen naar Gethsemané, wordt daar gevangen

² We werden hierop geattendeerd door M. Regtien, *Het leven van Jezus Christus, een synopsis van de vier evangeliën*, 's-Gravenhage 1979, p. 178 e.v. Vergelijk ook I. Epstein, *Geschiedenis van het Jodendom*, Utrecht/Antwerpen 1964, pp. 28, 184, en *Encyclopedia Judaica*, Jerusalem 1973², s.v. 'Passover' en 'Sabbath'.

³ Men rekende met maanden van afwisselend 29 en 30 dagen. Zo kwam men t.o.v. het zonnejaar elk jaar ongeveer 11 dagen te kort. Dit werd opgevangen door na 3 jaar, soms reeds na 2 jaar, een schrikkelmaand (tweede twaalfde maand) in te voegen.

⁴ Er is schijnbare tegenstrijdigheid met Joh. 18 : 28, waaruit men soms afleidt dat Johannes de volgende dag als 14 Nisan dateert. Dit is niet juist. Het Sanhedrin was tijdens de reguliere Paschaviering bijeen om de gevangenneming van Jezus voor te bereiden. Judas trof hen op dat moment in vergadering aan (Mt. 26 : 47p). Terwille van het uitschakelen van Jezus hebben de Sanhedrineden hun Paschaviering kennelijk uitgesteld. (Vgl. dr. H. Mulder, *Gids voor het Nieuwe Testament*, Kampen 1962, p. 80). De oplossing van Strack-Billerbeck (*Komm. z. N.T. II*, p. 847 e.v.) (verschil tussen Farizeeën en Sadduceeën over de vaststelling van 14 Nisan) is niet ter zake omdat ze uit gaat van slechts één dag verschil tussen 15 Nisan en de wekelijkse sabbat.

⁵ Blijkbaar werden in het Joodse spraakgebruik tijdens het N.T. het Pascha en het Feest der ongezuurde broden als één geheel gezien, dat afwisselend met één der beide termen kon worden aangeduid. Vgl. Mt. 26 : 1, 2, 17; Mk. 14 : 1, 12; Luk. 22 : 1, 7.

⁶ Wellicht was deze vrijdag ook de dag waarop de Joden aan Pilatus een wacht bij het graf vroegen (Mt. 27 : 62-66).

⁷ Zo Dr. H. N. Ridderbos in K.V. Matteus I, p. 243, 244, onlangs met instemming aangehaald door ds. B. van Zijl in de vragenrubriek van Petah-Ja, 39 (1985), p. 59.

genomen en, in de nacht, voorgeleid aan Annas en daarna aan het Sanhedrin onder presidium van Kajafas. In de vroege ochtenduren volgt de voorgeleiding voor Pilatus, daarna voor Herodes en vervolgens opnieuw voor Pilatus. Op het derde uur (Mk. 15 : 25), d.i. ongeveer 9.00 uur 's morgens, wordt Jezus aan het kruis genageld. Van het zesde tot het negende uur (van ± 12.00 uur tot ± 15.00 uur is er duisternis over het land (Mt. 27 : 45, Mk. 15 : 33, Luk. 23 : 44). Dan volgt, kort na 15.00 uur, het sterven van Jezus en vervolgens de afname van het kruis en de begrafenis. Vóór 18.00 uur is dit alles geschied.

Wanneer we ons nu realiseren dat een Joods etmaal liep van zonsondergang tot zonsondergang (onze tijd ± 18.00 uur), dan zien we dat Christus met zijn discipelen op de bewuste 14e Nisan eerst in de avond (het begin van de dag) het Pascha vierde en in de namiddag van dezelfde dag zich zelf, het ware en finale Paaslam, offerde in de dood aan het kruis. Zo werd de schaduw van het oude verbond vervangen en vervuld door de werkelijkheid van het verzoenend offer, op de datum die daarnaar eeuwenlang had verwezen.

De dag die daarop volgde was de 15e Nisan, de eerste dag van het Feest der ongezuurde broden⁵, een jaarlijkse sabbat. Naar het bijzonder karakter van deze sabbat verwijst de opmerking in Joh. 19 : 31 '... de dag van die sabbat was groot ...' Er is nu geen enkele reden om aan te nemen dat deze jaarlijkse sabbat samen viel met een wekelijkse en daarmee vervalt dan ook het dwingend schema van 'vrijdagavond tot zondagmorgen' dat zo veel onduidelijkheden met zich brengt. Er ontstaat dan ruimte voor een letterlijk opvatten van de reeds genoemde teksten die spreken van 'na drie dagen' en 'drie dagen en drie

nachten'. Het eerste etmaal dat Christus in het graf verbleef was een jaarlijkse sabbat. De dag die aan Zijn opstanding voorafging was eveneens een sabbat, zoals blijkt uit Mt. 28 : 1, maar dat was een wekelijkse. In dit verband is de grondtekst van Mt. 28 : 1 opmerkelijk: 'Na de sabbatten ...' En de opmerking die in dat vers volgt: 'tegen het aanbreken van de eerste dag der week' zou overbodig zijn wanneer er in het voorafgaande slechts van een wekelijkse sabbat sprake was. Van samen vallen der beide sabbatten is geen sprake. Integendeel: de verschillende meldingen omtrent het gereedmaken der specerijen door de vrouwen, die we hierboven signaleerden, geven aan dat er zelfs nog een dag tussen lag. Die dag was een 'vrijdag', die in Mk. 16 : 1 ná een sabbat, n.l. 15 Nisan, wordt gesteld en in Luk. 23 : 56 vóór een sabbat, n.l. de wekelijkse van 17 Nisan.⁶

Wat betreft de opstanding: het exacte tijdstip daarvan wordt ons niet meegedeeld. Dat het graf op de vroege zondagmorgen leeg werd bevonden, geeft aan dat Christus toen reeds opgestaan was. Nu er geen reden meer is voor de 'drie dagen en drie nachten' van Mt. 12 : 40 een symbolische verklaring te zoeken⁷, kunnen we uit dit gegeven afleiden dat onze Heiland drie volle etmalen, 15, 16 en 17 Nisan, in het graf is geweest. Zijn opstanding heeft dan plaats gehad na afloop van die 72 uur, d.w.z. bij of na het invallen van de duisternis na de sabbat 17 Nisan. In de morgen van 18 Nisan, de eerste dag der week, wordt die opstanding door de engelen aan de vrouwen verkondigd.

Recapitulerend komen we tot het volgende overzicht der gebeurtenissen:

14 Nisan 's-avonds (bij ons dinsdagavond): Paschaviering, Getsemané, gevangenneming.

's-nachts: voorgeleiding voor Annas en voor het Sanhedrin.

14 Nisan 's-morgens (bij ons woensdagmorgen): voorgeleiding voor Pilatus, Herodes en opnieuw Pilatus; kruisiging om ± 9.00 uur, na 15.00 uur het sterven, gevolgd door de begrafenis vóór woensdag 18.00 uur.

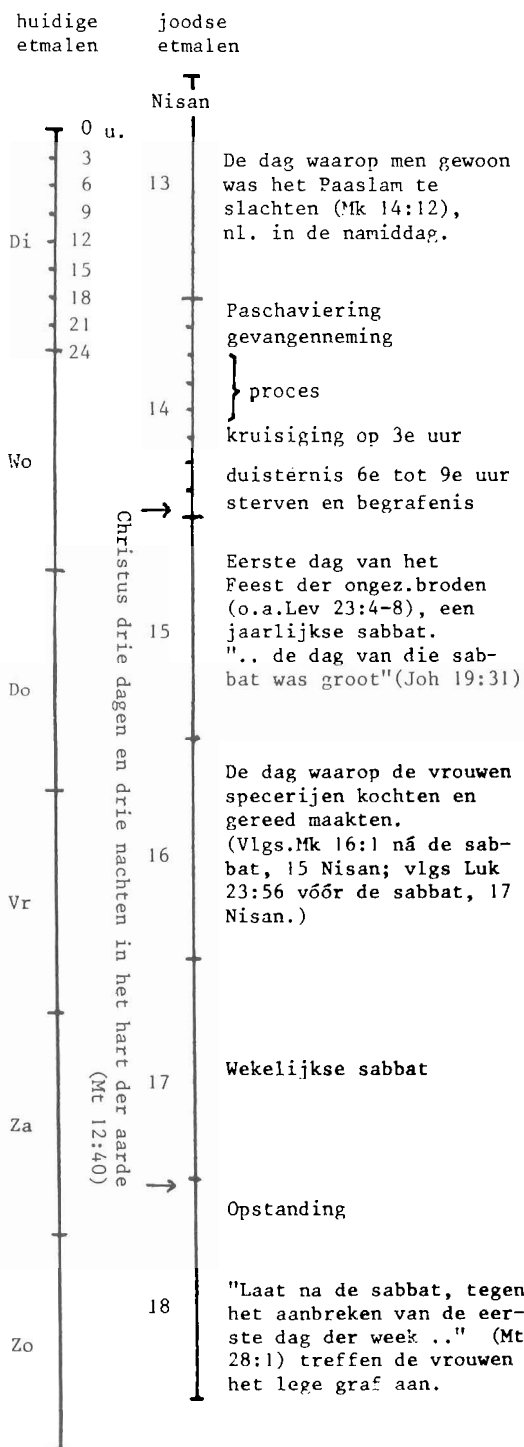
15 Nisan: (donderdag) Eerste dag van het Feest der ongezuurde broden; jaarlijkse sabbat.

16 Nisan: (vrijdag) de dag waarop de vrouwen specerijen kochten en gereed maakten.

17 Nisan: (zaterdag) wekelijkse sabbat.

18 Nisan (zondag) eerste dag der week: bij het aanbreken van de dag wordt de opstanding van Christus door de engelen aan de vrouwen verkondigd.

Dit overzicht is hieronder in beeld gebracht.

■ 5. Profetie is betrouwbaar

De bedoeling van dit artikel is niet het startsein te geven voor een actie om de traditionele goede vrijdag af te schaffen en daarvoor een 'goede woensdag' in de plaats te stellen. Dat zou in een wereld die steeds minder belangstelling toont voor de gebeurtenissen der heilsgeschiedenis, zeker tot mislukken gedoemd zijn. Bovendien kan men een traditie van eeuwen niet in een handomdraai doorbreken. Overigens is voor het recht gedenken

van de zoendood van onze Verlosser het schriftuurlijk overwegen en dankbaar geloven van Zijn plaatsbekleding belangrijker dan het aanhouden van een 'exacte' datum.

Liever trekken we een andere conclusie: De traditionele opvatting (kruisiging op vrijdag, opstanding op zondag) heeft zich kunnen ontwikkelen en handhaven omdat niet alle relevante Schriftgegevens in rekening werden gebracht. Met name het voorbijzien aan het bestaan van jaarlijkse sabbatten heeft geleid tot de gebruikelijke voorstelling van zaken, die een aantal onoplosbare problemen met zich mee bracht. De in dit artikel voorgestelde weergave van de gang van zaken doet recht aan de in de geschiedenis van sterven en opstanding vermelde details en vooral ook aan de uitspraken van onze Heiland zelf over zijn verblijf in het graf. Er blijkt geen enkele noodzaak die uitspraken anders op te vatten dan zoals ze ons zijn opgetekend. 'Drie dagen en drie nachten' betekent niets anders dan drie dagen en drie nachten. Dit teken, dat Jezus gaf aan de Farizeeën, die Hem in hun ongeloof naar Zijn legitimatie als Messias vroegen, is volledig gerealiseerd. Ook hierdoor heeft Hij zich als de beloofde Messias, als de Christus der Schriften, gelegitimeerd tot beschaming van het ongeloof der Farizeeën en tot eeuwig heil voor ieder die in Hem gelooft. De profetie is volledig betrouwbaar: geen woord daarvan zal ter aarde vallen!

W. Vegter

'Maar woorden zijn materie niet'

Over Dick Ellen – dichter van de samengestelde zin

■ Namen

Geleend geluid, de eerste gedichtenbundel van Dick Ellen, kreeg als motto mee: 'ik heb de/bloemen lief/maar niet hun/namen' – een variant op de bekende uitspraak, dat de bloemen niet alleen bloeien voor wie er de latijnse naam van kennen.

Het lijkt wel, of Ellen bij nader inzien toch op die *namen* wilde terugkomen. Ik constateer tenminste, dat zijn tweede gedichtenbundel veel intensiever en explicieter op *de taal als communicatie-instrument* ingaat.

En dat is, in het licht van Ellens poëzie-ontwikkeling, ook niet zo vreemd. Zijn de gedichten van *Geleend geluid* gedurende vijftwintig jaar a.h.w. in kortstondige poëtische aandriften op papier gezet, de poëzie van *Achter dubbel glas* is in enkele jaren bijgeschreven. En dat betekent dus, dat Ellen zijn positie van 'gelegenheidsdichter' heeft verlaten om zich met meer constante aandacht op het schrijven van poëzie te richten.

Geleend geluid is herkend als het werk van een volgroeid dichterschap, dat eindelijk uit zijn schulp was gekropen. We mogen blij zijn dat Ellen verdere publiciteit niet heeft geschuwd, maar de uitdaging daarvan heeft aanvaard.

Van deze daad – want minder is het niet – was de onvermijdelijke consequentie dat hij zich bezon op zijn dichterschap. Paradoxaal gezegd is er het volgende aan de hand: de aanvaarding van het dichterschap heeft de

vanzelfsprekendheid aan het dichten ontnomen. In *Geleend geluid* is de taal communicatiemiddel: een min of meer gereedliggend medium, dat op het moment van inspiratie tot voertuig van de uit te drukken gedachte, emotie, impressie wordt aangewend. De taal als zodanig is nauwelijks onderwerp van bespiegeling; zij is voorhânden, al dient ze uiteraard wèl adequaat gehanteerd te worden – en dat vergt meesterschap genoeg.

Achter dubbel glas is een stuk moderner van opzet, doordat Ellen het *schuldbesef*, dat ook de toon van de eerste bundel bepaalt, hier vooral concentreert op het probleem van het tekortschieten van de dichter inzake zijn eigen instrument.

■ Ideeën

Het is in de moderne literatuur 'bon ton' de gebrekkigheid van de menselijke communicatie op rekening van de taal te schrijven: deze zou door het alledaags gebruik zodanig versleten zijn dat de overbrenging van persoonlijke gevoelens en gedachten in feite onmogelijk is. Alleen het *experiment* kan in deze visie de taal en de literatuur nog redden. De grondslag van deze moderne taalopvatting is gelegd in de Romantiek: dáár vindt men de filosofieën die de (verstarde) structuren op de korrel nemen en als remedie afbraak van oude en creatie van nieuwe structuren aanprijzen. De twintigste eeuw zien we hiermee druk in de weer, zowel in de beeldende als de literaire kunst. Trouwens, op veel terreinen staan 'nieuwheid', 'durf', 'creativiteit', etc. hoog genoteerd.

Voor een christen kan m.i. het onderzoeken en creëren van nieuwe mogelijkheden, waarmee onze tijd volop bezig is, *niet* het punt in geding zijn. Wèl het uitgangspunt en de normering daarvan. Dat betekent concreet, dat een christenkunstenaar/-schrijver er goed aan doet op de hoogte te blijven van de nieuwe ontwikkelingen op zijn terrein en de nieuwe verworvenheden ook metterdaad toe te passen. Hij is kunstenaar/schrijver nù, en niet tien, twintig, dertig jaar geleden. Ik geloof, dat dit een heel principieel punt behoort te zijn: wie gelooft dat het geen toeval is dat God hem in deze tijd geboren deed worden, zal zijn taak op het brede terrein van de cultuur in de éérste linie kennen; dit geldt voor de kunst niet minder dan voor de politiek, de wetenschap, de techniek en het onderwijs: op die vier terreinen lopen de gereformeerden toch ook niet jaren achter de feiten aan!

Wanneer we geloven dat onze goede God de taal zo geschapen heeft dat Hij zelf in hoogst eigen Persoon er zich van bedienen kan, dan moet een christen weerstand bieden aan de

gedachte dat de taal als zodanig ontoereikend zou zijn voor menselijke communicatie. Niet de taal, maar wijzelf zijn verdorven, wijzelf vergroven dit schitterende instrument, wijzelf hebben de 'spraakgebreken' veroorzaakt. En in de naam van Jezus Christus moeten we dus ook dáár aan de slag, mogen we ons niet verschuilen achter voze praatjes over onze allerpersoonlijkste emotie die geen uitweg zou kunnen vinden in het verstopte communicatiekanaal van de spraak.

Er valt wel héél wat aan de taal te saneren. We kunnen nog heel wat verbeteren en vernieuwen aan het taalinstrument en aan ons gebruik ervan. Onze woorden zijn vaak zo leeg en zo cliché, zo vlak en dooddoenerig; er gaan er zo dikwijls dertien van in een dozijn; we kletsen te veel, we teuten dat het een lieve lust is, maar *bereiken* we ook elkaar, raken we echt het fijne punt, roeren we de juiste snaren aan? Onze communicatie laat nog zoveel te wensen over, is net als al onze gedachten en daden door zonden verzwaaard. En daarin staan wij schuldig voor God en elkaar.

■ Achter dubbel glas

Deze tekortkomingen, deze schuld vormen de teneur van *Achter dubbel glas*. Als christendichter wijst Ellen niet van zichzelf af: naar de taal, naar de medemens, de naaste. Nee, het hoofdaccent ligt bij het dichterschap, dat zoveel beter kan; ligt bij de dichter, die de taal moet wikken en wegen. Ellen 'werkt' in een bij deze problematiek zeer passende vorm: de complexe 'zin' van het christelijk leven-in-gebrokenheid wordt verwoord in de grammaticaal-samengestelde zin van het vers. De typografie van de gedichten houdt de lezer echter stevig op het spoor van de betekenis en maakt het lezen opmerkelijk doorzichtig.

Achter dubbel glas is een zin-vol vervolg op *Geleend geluid*. Het is evenwel een bundel die zich niet leent voor een reprise. Ik hoop dat Ellen, zijn christelijke beginsel trouw, de volgende stap zal doen en een grotere aandacht- en belevingsruimte in zijn poëzie zal betrekken en verwoorden. Al zo menig dichter is in een te eng straatje vastgelopen. Er ligt nog een wereld vóór ons, waarin wij met de taal en de poëzie aan de slag kunnen. Wij zijn immers niet alleen geroepen onze gebré-ken in kaart te brengen: dat kan tenslotte ook tot negativisme leiden.

Primair is toch voor het christenleven: 'Nabij u is het Woord, in uw mond en in uw hart'. En dat levende Woord verschaft het christenbestaan telkens nieuw perspectief en een positieve Zin!

Koos Geerds

zorgvuldig rolde Hij
de dood ineen
en nam een kleed

en ging
dwars door de steen
die open hing

EN STOND
daar
in die dodenhof

en vond
ter
stond
uit
stof

de triomfale lof

rabboeni
Heer

rabboeni
Heer

(Dick Ellen; uit: 'Achter dubbel glas')

Zijn bloed was geen muziek
maar rood
dat uit Zijn stukgeranseld lichaam liep
en drupte langs het hout
in zand

Zijn kreet
omdat het duister doofde
tot wat voorbij verlaten is
stond niet in rok
en was niet analoog vokaal
maar was geluid
van bloed
en hand
en voet
en van een pijn
waarvan nog altijd
woorden slechts kontoeren kunnen zijn

en geen die veraf of nabij
in die sacrale hysterie
te vluchten stond
hoorde
een koor
dat zong
in 't lang

O Haupt voll Blut und Wunden

(Dick Ellen; uit: 'Geleend geluid')

Handboek 1986

Het lijkt een overbodige zaak om in een boekbespreking speciale aandacht te geven aan de verschijning van het nieuwe Handboek van De Gereformeerde Kerken in Nederland. Immers, wie kent het niet? En wie kent de waarde ervan niet? Een aanbeveling is dan ook niet nodig. De (geregelde) afnemer zal ook dit jaar weer met interesse het

Handboek hebben doorgebladerd, en de toekomstige afnemer kan ik alleen maar aanraden spoed te betrachten.

Waarom dan toch enige speciale aandacht? Wel, alleen al om de gelegenheid aan te grijpen de redacteur, dr. W. G. de Vries, te feliciteren met de verschijning ervan. Een jaar lang van alle belang zijnde gebeurtenissen te verzamelen, te rubriceren en te selecteren is voorwaar geen sinecure. Als dan het resultaat weer op tijd van de pers gekomen is, is dat een felicitatie waard. Ook de verantwoordelijke mensen van de uitgeverij zullen een zucht van verlichting slaken.

De redacteur heeft de kerken van nu (en in de toekomst!) weer bijzonder gediend met een zeer nauwkeurig en breed-georiënteerd jaaroverzicht, ditmaal onder het thema van de Doleantie-herdenking.

Aan het overlijden van vijf predikanten, ds. J. J. de Vries, ds. W. Bruinius, ds. D. van Dijk, ds. P. K. Keizer en ds. A. Kuiper, wordt in een 'In memoriam' aandacht gegeven. Deze predikanten waren werkers van het eerste uur. Die gedachte bracht me ertoe het Handboek 1946 uit m'n boekenkast te pakken, het eerste Handboek na de vrijmaking.

Veertig jaar lang nu reeds dit Handboek. In 1946 schreven Redactie en Uitgevers: 'Wij hopen tevens, dat de papiernood in dien tijd (namelijk het volgende jaar 1947) verdwenen zal zijn, zoodat we een volgende maal in uitgebreider formaat zullen kunnen verschijnen'.

Inderdaad is het formaat in de loop der jaren steeds uitgebreider geworden. Niet slechts vanwege het feit dat de papiernood opgeheven is, maar vooral vanwege de voortgang van de geschiedenis. Het aantal kerken in 1946 bedroeg 216; nu in 1986 is het aantal 263. Het aantal dienstdoende predikanten steeg van 135 naar 223. Het aantal zielen van 77.303 naar 106.512.

De necrologie (lijst van gestorvenen) van predikanten van de gereformeerde kerken vanaf de vrijmaking 1944 is ook dit jaar weer langer geworden: de geschiedenis gaat verder. Maar het is de geschiedenis van hemel en aarde, van Gods werkplan naar zijn nieuwe hemel en nieuwe aarde.

In statistische gegevens ligt een groot stuk dynamiek!

C. J. Smelik

Zojuist verscheen:

Handboek 1986

Onder redactie van
dr. W. G. de Vries

Een onmiskenbare feitenleverancier voor elk meelevend kerklid. Met **In Memoriam** de predikanten De Vries, Bruinius, Van Dijk, Keizer en Kuiper.

In het **Jaaroverzicht** schrijft dr. W. G. de Vries o.a. over de betekenis van de Doleantie.

384 pagina's, f 15,25.

Verkrijgbaar in de boekhandel

Westwal 45 - 4461 CM GOES
tel. 01100-15591

OOSTERBAAN & LE COINTRE b.v.

De perikelen van 'Samen op Weg'

In Evangelisch Commentaar schrijft de secretaris van de Raad van Deputaten Samen op Weg, B. J. Aalders, het volgende over de plaats van 'de vrijzinnigheid':

Nog niet zolang geleden was er in een hervormde centrale gemeente met een hele reeks wijkgemeenten in een rij dorpen, commotie omdat de meeste plaatselijke gereformeerde kerken op het terrein van die hervormde gemeente, de ene vrijzinnige predikant niet op de kansel wilden zien.

Het merkwaardige is dat hervormden dan aan gereformeerden niet de escape gunnen die men zich in eigen kring wel veroorlooft. Er zijn immers heel wat centrale hervormde gemeenten waar de 'gewone' hervormde predikanten niet in de Buitengewone Wijkgemeente 'van de Geref. Bond' mogen preken. Maar in het geval dat ik zojuist noemde, eiste de hele hervormde kerkeraad, inclusief de ene gereformeerde-bondsdominee, dat de gereformeerde kerkeraden de vrijzinnig-hervormde collega zouden toelaten.

Dit geval staat niet op zichzelf.

Ik denk aan het dorp waar ik gevraagd werd een lezing te houden over 'de vrijzinnigheid'.

Wat was het probleem?

De hervormde gemeente was er zeer confessioneel. Dat paste (het befaamde kerkgevoel even daargelaten) goed bij het klimaat van de gereformeerde kerk aldaar. Men had ook al heel wat diensten samen. Men was zelfs op weg naar federatie. Maar het geval wilde dat de hervormde gemeente vacant werd. De consulent was predikant van een naburig vrijzinnig hervormde gemeente en deze stelde zelf bepaaldelijk hoge prijs op de naam vrijzinnig. Maar de gereformeerde kerkeraad had al eens besloten geen vrijzinnige dominees toe te laten.

De hervormde kerkeraad echter liet zijn con-

sulent niet vallen, die uiteraard tijdens de vacature een grotere rol zou spelen in die hervormde gemeente.

En dat alles in een constellatie die al zover gevorderd was dat de hervormde gemeente en de gereformeerde kerk het plan hadden samen één dominee te beroepen.

In die situatie mocht ik dan met mijn lezing over 'de vrijzinnigheid' proberen enige helderheid te scheppen of liever: een breuk te helpen voorkomen.

Intussen verscheen er ook nog een soort van dreigbriefje van de hervormde ringpredikanten met de boodschap dat de vrijzinnige predikant geaccepteerd moest worden.

Onder die predikanten ook weer zeer confessionele broeders, die hun solidariteit met de vrijzinnige collega betuigden tegen de gedachten van de gereformeerde kerkeraad in.

Gereformeerden dus in verwarring: 'Daar waak je over de leer en confessionele dominees roepen vaak het hardst dat wij als gereformeerden dat tegenwoordig te weinig doen, maar ziedaar, ze dringen je als Bonders en Confessionelen een vrijzinnige dominee op'.

Uiteraard krijg je dan de vraag of hervormde solidariteit soms boven de verbondenheid in de leer gaat en wáár het vandaan komt dat zeer rechtse hervormde dominees toch hun vrijzinnige collega's sauveren.

Wat is de 'oplossing' die voor deze verwarring geboden wordt? Och, u raadt het al: het gesprek! Dan kan het gesprek beginnen – zo lezen we aan het eind –: 'Ook dat gesprek is een hele kunst, maar dit is wel de goede weg. Op die weg is men soms al heilzaam gegaan en daar heeft tot nu toe niemand spijt van gehad'. Niemand? In een 'hotel-kerk', waartoe ook de synodaal-gereformeerde kerk steeds maar aan het verworden is, blijken er genoeg kerkeraden te zijn die wél spijt hebben, getuige het slot van dit artikel:

In al dit soort verwarring is er dunkt mij maar één houding mogelijk.

Wij hebben als plaatselijke kerkeraden er niets mee te maken wat de dominees voor etiket dragen of wat voor etiket ze opgeplakt krijgen.

Wij mogen bovendien als plaatselijke kerkeraden niet via een zijweg tucht oefenen jens Dienaren des Woords die in hun volle rechten staan. Tucht oefenen via het preekbeurtenlijstje is hoogst bedenkelijk. Het kwam in de Gereformeerde Kerken niet voor en het was en is één der euvelen in de Hervormde Kerk. Het schijnt thans ook een euvel te worden in de Gereformeerde Kerken. Dat is dan de verkeerde weg.

De geldmakers

In Hervormd Nederland schrijft ds. H. L. Ruitenbergh de volgende kanttekening:

Geld is handig als ruilmiddel. Het is zelfs onmisbaar geworden in een samenleving, waarin mensen zeer verschillende functies hebben. Maar tegelijk heeft geld een gemeenschapsbedreigende kracht. Want onherroepelijk krijgt opeenhoping van geld in handen van één mens of één groep van mensen een nauwelijks beheersbare macht. En omdat die macht in handen van enkelen niet altijd, en vaak helemaal geen gemeenschapdienende functie heeft, moet je met dat geld erg oppassen.

Economen weten veel van de kracht van geld en juristen zijn getraind in het oordelen over 'ieder het zijne'. In en door de westerse beschaving hebben wij daar vèr in gebracht. Reeds het bezitten van verfijnde kennis op dit gebied maakt iemand al geschikt tot machtsuitoefening in staat of bedrijf.

In die kringen zal men ook wel die vormen van geldverdiene uitgevonden hebben die Koos Postema toepast. Een vorm, die overigens in de artiesten-wereld al geruime tijd bestaat, die oversloeg naar sport (Johan Cruijff bijvoorbeeld) en nu doorgedrongen is tot de omroep. Een teken, dat uitzenden niet meer als een cultuuropdracht wordt gezien waarvoor je behoorlijk beloond dient te worden, maar als ruimte voor de moneymakers.

Bij Koos Postema komt dat wel erg schrijnend aan het licht. Hij was een gewaardeerd medewerker van de Vara. Hij was eenvoudig, had een goed doceertalent en sprak de gewone man en vrouw aan. Hij gaat nu bij Veronica werken. Terwijl de Vara mèt de KRO en de NCRV, indertijd de VPRO en zelfs de Avro ergens voor stonden – een beweging, een beginsel, een idee – staan de nieuwelingen voor niets anders dan het lenigen van amusementsbehoeften, die dan soms cultuur worden genoemd.

Bij Veronica wordt daar nog het jongerenleven als 'beginse' genoemd, alsof jong-zijn iets meer is dan een levensfase met eigen grenzen en eigen mogelijkheden. En Koos Postema is, zo blijkt, de schraalhans-keukenmeesterij van de Vara moe. Hij kiest zich een manager, die omroep-artiesten exploiteert, de honoraria zo hoog mogelijk stelt en verder geen flauwekul.

Uiteraard: Postema en al die andere exploitanten van eigen kunnen, zijn geen slechte mensen. Zij zijn echter niet weerbaar gebleken tegen de toenemende neiging om geldmaken het hoogste doel op aarde te achten.

Genieten

In Hervormd Nederland schrijft Loes van Lennep:

Gistermiddag heb ik een zeldzame vogel ontmoet, die geen tv heeft. Op de vraag waarom niet was het eenvoudige antwoord: 'Ik ben er eigenlijk nooit toe gekomen'.

Wij zijn zelf ook vrij laat aan de televisie geraakt, we doen het nog steeds met zwart-wit en ik ben nooit een echte tv-kijkster geworden. Maar er zijn beelden, die ik niet graag had gemist.

Ik denk aan de mislukte intocht van de schietende kolonel in het Spaanse parlement indertijd. Die mallotige muts op z'n kop, de op één na allemaal onder de banken wegduikende parlementsleden. Om niet genoeg van te krijgen. En dan de afgelopen week natuurlijk: Marcos en de Elfstedentocht.

Marcos fulmineert tegen de leiders van het opstandige Filippijnse volk. Midden in de zin waarin hij, de grote valsspeler, hen beschuldigt van propagandistische leugens, wordt zijn televisiebeeld één en al siddering. Felle lichtflitsen schieten over de buis, begeleid door geruis en geknetter. Zoals Ananias en Saffira tweeduizend jaar geleden amper de tijd hadden hun bedrog goed te praten, zo werd het beeld van deze verderver van zijn volk uitgewist voordat hij z'n bizarre omkering van de waarheid kon voltooien.

Toen kwamen de bevrijders in beeld, die aankondigden het volk te willen dienen. Wat daarvan ook terecht mag komen, ik vond de abrupte wisseling van het beeld onvergetelijk. Een triomf van de democratie op de tirannie, van de waarheid op de leugen. Was dat eventjes genieten.

Genieten deed ik ook van het door het winterse Friese landschap schieten van onze kleine ijsheilige der laatste dagen, Evert van Benthem. Hij deelde z'n drinken met z'n eigen rivaal. Tot verbazing van de tv-verslaggever, die hem vol onbegrip aanstaarde. Hij zou dat nooit hebben gedaan. Wie gaat er nu z'n tegenstander helpen op de been te blijven . . .

Van Benthems antwoord klonk even ontwapenend als vanzelfsprekend: 'Ik had drinken bij me en hij niet, terwijl hij toch ook dorst had'.

Het was een verslaggever van wie ik me herinner, dat hij kind aan huis was in het Vaticaan. Verbaasd over z'n verbazing vraag ik me af, of er dan toch nog een waarheidselement is overgebleven uit de aloude uitspraak van Maarten Luther: hoe dicht bij Rome, hoe verder van God.

W. G. de Vries